

Ett hejdundrande fruntimmer

av Eva Sjöstrand

Så har hon gått ur tiden, Wiveka Schwartz: Medeltidsveckans grundare, folkbildare, kulturpristagare, en gång guidechef kallad 'Morsan på Bur', en av de mest färgstarka och idérika personer Gotland sett. Hon strålar på fotot jag tog på balkongen vid Birgers gränd, där Wiveka bodde som det anstod en kvinna mitt i medeltiden: med en bit av ringmuren i huset. I en frodig, prunkande trädgård, fylld av färg som Wivekas liv var: fyllt av fart, energi, värme, glädje med sorgens pärlemor däri.

Hon var mellanflicka i systratrion Strokirk, född 1932 på Värsta gård i Spånga. Alla tre hade order att skaffa sig en utbildning innan de fick gifta sig. Wiveka ville bli konstnär, började på Beckmans tillsammans med storasyster Elisabeth. Men medan 'syrran' kom att ägna sig åt konst hoppade Wiveka av. Hon började istället på kontoret i farbroderns trävarufirma, lärde sig göra affärsplaner, sålde bilar och bananer och sa med emfas:

– Det har jag haft nytta av i livet!
Wivekas gotländska resa började 1967 när hennes man, officeraren Arne Schwartz fick förflyttning till ön. Hon kom som hemmafru med två små barn, men ville mer. Med sitt gedigna historiekintresse tog hon kontakt med öns turistförening och började som guide:
– Ge mig en mick och en buss så går jag igång!

◀ Snål, tuff, smart och en sjudjäväl till affärskvinna – sådan var Wivekas alter ego, änkan Anna Pleskow. Hårt kramade hon det skrin hon hittat som godisskrin och köpt på en numera nedlagd bensinmack i Visby. Fyllt av värdesaker? Ja, i skrinet förvarade hon sina ljusblå hälfotsinlägg. Foto: Tommy Söderlund.

Fem år senare slutade turistföreningens guidechef. Wiveka blev tillfrågad, fick tjänsten, men jobbet var bara sommartid. På vintern drygade hon ut med att hålla studiecirklar, framför allt i engelska. Året därpå, 1973, för Arne på jaktresa i fjällen. Som den diabetiker han var fick han insulinkoma och kom aldrig mera hem. Wiveka stod som änka med två minderåriga barn utan fast jobb. Hon försökte få turistdirektörerna att inrätta en tjänst, men möttes av kalla händer. De vaknade först när Wiveka gett upp och sökt sig till studieförbunden. När hon efter några år på kyrkliga studieförbundet SKS en tid ledde Bildningsförbundet, då hotade potentaterna att lägga ner SKS om hon inte kom tillbaka.

Det gjorde hon, kom med sprudlande energi och många idéer rörande folkbildning grundad i den enda moderna tanken: alla människors lika värde. Wiveka riktade sig till besökare, ja, men faktiskt mest till oss gotlänningar. Hon visade upp vårt kulturarv, lyfte det ur glömskan, som syföreningarna. 1980 fick Wiveka syföreningstanterna att visa och berätta sin historia – i det tysta gömdes sanningen att Gotland hade 125 syföreningar!

Tre år senare ville stiftet anordna jubileum för det var 750 år sedan den förste Franciskaner-munken kom till Gotland. Wiveka höll i trådarna, samarbetade med Fornsalen och under några julidagar syns något Visby inte haft på många hundra

år: medeltidsklädda människor på gatorna. Samma höst uppmanades Wiveka att söka pengar för att 'hitta på något'. Överraskande nog fick hon 30 000 kronor, vilket blev en grundplåt till Medeltidsveckan, som sedan 1984 lockat en oräknelig mängd besökare. Hur många studiecirklar och föreläsningar som hållits i medeltida ämnen har ingen räknat. Hur många tornerspel? Konserter? Gyckel, laik u gjän?

Efter tio år med veckan belönades Wiveka med kommunens kulturpris för att hon med sin idé placerat Gotland i topp på listan över kulturhistoriska resmål. I fyrtio år var hon veckan trogen i Anna Pleskows gestalt, en tuff änka vars släkt vilar i domkyrkan sedan medeltiden. Wiveka beskrev sitt alter ego som en sju-djäväl till affärskvinna, rättvis och smart:

– Medan de andra köpmännen, karlarna, är säkra på att inget ska hända Gotland 1361 är Anna den första som ser hotet. Hon blir också den som ska förhandla med kung Valdemar.

88 år gammal fick Wiveka kunglig medalj för sina folkbildande insatser. Det är henne vi har att tacka för inventeringen av alla föremål, alla skatter i våra medeltida kyrkor. Det var Wivekas idé att starta en vänförening för Botaniska trädgården och där är hon hedrad med en kvinnobänk.

Nu, 92 år gammal, har 'Morsan på Bur' rest sig från bänken en sista gång. Vi har kallat henne så, en kvartett guider som jobbade under henne på turistbyrån

Wiveka Schwartz, en av de mest färgstarka och idérika personer Gotland sett, fångad den solvarma augustidag hon fyllde 83 på sin balkong i Visby innerstad. Foto: Eva Sjöstrand.

i Burmeisterska huset. I *Från Gutabygd 2016* skildrade jag i ett vänporträtt hur vi hållit ihop i alla år, suttit många sena kvällar och luftat minnen, pratat, skrattat. För Wiveka hade en fenomenal förmåga att se det roliga i tillvaron också i de mest

pretentiösa sammanhang och berätta med ett bullrande, kiknande skratt. Som inte minst Babben i kvartetten tog intryck av, hon får sista ordet:

– Du var ett hejdundrande fruntimmer Wiveka Schwartz!